

‘De overheid is een innovatiemachine, geen suffe ambtenarenmoloch’

Mazzucato

Als het aan econoom **Mariana Mazzucato** ligt, denken we binnenkort totaal anders over innovatie. Want, zo stelt ze: niet het bedrijfsleven, maar de overheid zat achter de grootste ontdekkingen van de 21ste eeuw. Willen we groeien, dan hebben we niet minder, maar juist méér overheid nodig.

Het is een veelgebruikt voorbeeld: Mazzucato's uitleg van de iPhone. Hét symbool voor technologische vooruitgang in de 21ste eeuw. Bedacht, zo wil de mythe, door briljante nerds in een garage in Silicon Valley, waar immers al wat innovatief is vandaan komt. Dáár wonen de topondernemers, de durfals, de creatieven, daar leeft de vrije markt. Alleen onder die omstandigheden kon zo'n innovatief hoogstandje geboren worden.

Mis, aldus één van de belangrijkste economen van dit moment. Achter elk stukje technologie van diezelfde iPhone – het touchscreen, gps, Siri, de batterij, het internet – zit één en dezelfde partij: de overheid. Gps? Het leger. Stemherkenner Siri? DARPA, het onderzoeksinstituut van het Amerikaanse leger. Internet? Idem.

Mariana Mazzucato gooide met *The Entrepreneurial State* de manier waarop wordt gedacht over innovatie, economische groei en de rol van de overheid daarin, radicaal om. In haar boek stelt Mazzucato dat het niet de gevestigde bedrijven of de talloze *start-ups* zijn die zorgen voor tomeloze voorspoed, maar de overheid. Mits die slim weet te investeren, actief onderzoek subsidieert én wat terugvraagt van datzelfde bedrijfsleven.

Mazzucato beargumenteert bovendien dat doordat het publieke en private domein in de populaire →

media tegen elkaar worden opgezet (de snelle entrepreneur versus de logge overheid), werkelijke groei wordt belemmerd. Dat gebeurt bijvoorbeeld in landen als Griekenland en Italië. ‘Het beeld is nu: het ambtenarenapparaat van die landen is veel te groot. Als je maar bezuinigt, komt het goed. Dat is onzin, zeker als je naar de cijfers kijkt: het ambtenarenapparaat van de Duitsers is bijvoorbeeld groter. Ook het tekort is niet eens zozeer het probleem, want dat was lange tijd stabiel, op 3 à 4 procent. De focus ligt veel te veel op dat tekort. Terwijl het echte probleem is dat de overheid niet actief investeert, dat er geen structurele hervormingen zijn op het gebied van publieke investeringen. Daardoor is er geen groei, en kunnen de leningen die zijn uitgegeven aan Griekenland, waar de gewone Nederlander bezorgd over is, ook niet worden terugbetaald. De overheid moet zorgen dat het bedrijfsleven ook voor háár werkt en niet alleen voor zichzelf.’

Italië is daar ook een goed voorbeeld van, vervolgt Mazzucato. ‘Meer nog dan Griekenland. Daar zijn de problemen heel extreem. Eén van Italië’s grootste bedrijven, Fiat, doet al jaren niks meer aan innovatie, omdat de overheid het daar niet toe dwingt. Fiat vraagt en krijgt belastingvoordeel, dat is het dan. Maar op het moment dat Fiat Chrysler overneemt en zich in de Verenigde Staten vestigt, dwingt president Obama ze te investeren in innovatie, in hyper-technologie in dit geval. Omdat Obama voorwaarden schept voor innovatie en belastingvrijstellingen en subsidies verstrekt, en onderzoek financiert. Daar moet wat tegenover staan. In een gezonde staat is er altijd die spanning tussen overheid en bedrijfsleven. In landen als Griekenland en Italië is die spanning totaal verdwenen. Overheden moeten niet kleiner worden. *If anything, they should step up.* En dat is het tegenovergestelde van wat we ze dwingen te doen.’

GEEN SUFFE AMBTENAREN

Die boodschap raakt een gevoelige snaar. Andere economen moeten eraan wennen, waaronder ook Mathijs Bouman. Hij schreef in een column in het *FD*: ‘Ik heb haar boek met rode oortjes gelezen. Maar moet er nog wel aan wennen. De overheid, die nog geen ICT-project met succes kan afronden, weet die echt beter welke technologie gaat winnen en welk innovatief bedrijf het nieuwe Google wordt? Ik houd mijn hart vast.’

Ze snapt dat anderen moeten wennen: ‘Uiteindelijk verwordt een dergelijk standpunt juist tot een *self-fulfilling prophecy*. Hoe meer we de overheid

wantrouwen, hoe minder we in staat zijn om toptalent aan diezelfde overheid te binden. Ja, dan krijg je inderdaad een stelletje saaie bureaucraten die geen idee hebben wat ze aan het doen zijn.’

Weet dit, zegt Mazzucato: de belangrijkste ontdekkingen in Silicon Valley kwamen mede tot stand door het hoofd van het departement van Energie in de Verenigde Staten – een oud-Nobelprijswinnaar. ‘Dat niveau van toptalent trek je als overheid veel eerder aan als je verhaal is: “De overheid is koploper in innovatie en het is een eer om voor de overheid te werken.” Als je het beeld in stand houdt van een overheid die niks doet, die achterover leunt, waar suffe ambtenaren werken, tja... Dat is een overheid waar

‘Overheden moeten niet krimpen. If anything, they should step up. Het tegenovergestelde van wat wij dwingen ze te doen’

ik óók niet voor zou willen werken, dan zou ik voor Google of Goldman Sachs gaan werken. Nou ja, niet Goldman Sachs, *I can't stand Goldman Sachs.*’

Het discours van de overheid als suffe ambtenarenmoloeh bleek niettemin de laatste decennia zeer krachtig – dankzij een aantal factoren, beargumenteert Mazzucato. ‘De belangrijkste: omdat de bedrijven er geld mee konden verdienen. Ga maar na: als je jezelf afschildert als de grote ondernemer, de risiconemer, de uitvinder, dan heb je daar profijt van, omdat dat soort denkbeelden zich verankeren in de maatschappij. Alleen al via belastingverlichting hebben bedrijven daar voordeel bij.’

‘En hoewel ik niet als een complotdenker over wil komen, is mijn stelling dat de politieke agenda van Ronald Reagan en Margaret Thatcher veel impact heeft gehad. Begrijpelijk: de “ontmanteling” van staatsbedrijven ging gepaard met een bepaald politiek verhaal. Het beeld van de staat die zich terug-

houdend opstelt, juist om het innoverende bedrijfsleven de ruimte te geven, helpt daar nogal bij. De ontmanteling van staatsbedrijven is natuurlijk niet overal zo vergaand gebleken – zeker niet in gebieden als Nederland of Scandinavië, maar dat discours is in Europa op dit moment populairder dan in de Verenigde Staten.’

Naast haar geliefde iPhonevoorbeeld heeft ze nog een trits succesnummers waar ze de overheid voor verantwoordelijk stelt. Daarvoor hanteert ze een redelijk ruime definitie. Het algoritme van Google bijvoorbeeld, mede mogelijk gemaakt door een flinke subsidie van de National Science Foundation, of nanotechnologie. Of neem het Amerikaanse National Institute of Health, dat jaarlijks vele miljoenen in onderzoek pompt en daardoor belangrijke medicijnen mee helpt ontwikkelen. Net als bij elke andere durfkapitalist zijn de risico's van zo'n investering voor de staat, terwijl de voordelen dat nog veel te weinig zijn, zo bepleit ze. ‘De overheid moet in elk geval voor een tijdje aandelen houden in succesvolle bedrijven die zij op weg heeft geholpen. Of leningen afsluiten die bedrijven terugbetalen als ze geld gaan verdienen, iets wat we nu alleen nog maar doen bij studenten. Juist omdat veel van de grote bedrijven, zoals Apple of Amazon, door allerlei fiscale constructies geen belasting betalen – en de investeringen dus niet terugkeren via belastinginkomsten.’

OEFENEN OP DE KINDEREN

Sinds het verschijnen van haar boek geeft ze aan de lopende band interviews, treedt ze op in verschillende landen; alleen al deze week was ze in Canada, Zweden en de Verenigde Staten. Ze adviseert politici, waaronder leden van de Europese Commissie, en won met haar boek talloze belangrijke prijzen, zoals die van het belangrijkste politiek-economische boek van 2014, georganiseerd door *New Statesman* – terwijl Thomas Piketty, economiesensatie van dat jaar, óók genomineerd was. Media betitelden haar prompt als ‘de econoom die Piketty versloeg’.

Mazzucato – geboren in Italië, opgegroeid in New Jersey en tegenwoordig onder meer hoogleraar aan de University of Sussex – woont inmiddels meer dan vijftien jaar in Londen. Met haar vier kinderen, waaronder één tweeling (lachend: ‘Als ik indruk wil maken, zeg ik altijd dat ik vier kinderen in vijf jaar heb gekregen’) en haar man Carlo Cresto-Dina, een filmproducent die vorig jaar nog de Grand Prix in Cannes won met de film *The Wonders*. Ze praat bevlogen en razendsnel, lardeert haar zinnen met onderzoek x of

y, maakt grapjes, haalt haar hand door haar haar. ‘We betrekken onze kinderen allebei intensief bij ons werk: de tweeling hielp me bijvoorbeeld bij mijn TEDTalk, die heb ik tot in den treure op ze geoeffend. De kinderen maken echt actief deel uit van ons leven en ons werk. Als het even kan, neem ik ze mee op reis. Soms stel ik dat als voorwaarde als ik gevraagd wordt te spreken.’ Grijnst: ‘Meestal zegt zo'n organisatie meteen ja, totdat ze horen hoe groot mijn familie is.’

GEEN CENT VOOR BETAALD

Haar Europese wortels hadden weinig invloed op de manier waarop ze de vrije markt analyseert en de grote rol die ze de overheid toebedeelt, stelt ze – ze is ‘simpelweg goed opgeleid’. ‘Ik las tijdens mijn studie alles, tot tweehonderd jaar terug. Van veel studenten wordt tegenwoordig niet méér gevraagd dan simpelweg tot een jaar of vijf terug lezen. Meer kennis scherpt je referentiekader.’

Niettemin helpt diezelfde achtergrond haar om de mythes aan beide kanten van de oceaan te doorzien. ‘In de VS bestaat nog steeds het beeld van de verzorgingsstaat als een verschrikkelijke, armoedige toestand. Terwijl: mijn vier kinderen zijn in het ziekenhuis geboren en daar betaalde ik geen cent voor in Engeland. Andersom bestaat hier het beeld dat de overheid in Amerika het bedrijfsleven totaal vrij laat, en dat daarom alle innovatie uit die hoek komt. Terwijl de Verenigde Staten eigenlijk een heel actieve innovatiepolitiek hebben, ook al hebben ze het er liever niet over. Mijn stelling is: Europa moet niet doen wat Amerika *zegt* dat het doet, Europa moet doen wat Amerika werkelijk *doet*.’ ■

MAZZUCATO IN 90 WOORDEN

Geboren: 1968, Italië **Groeide op:** New Jersey **Vader:** Ernesto Mazzucato, natuurkundige aan Princeton **Loopbaan:** In 1997 assistent-professor bij de University of Denver, via de London School of Economics tot een eigen onderzoekscentrum in 2004 bij de Open University in Londen. Op dit moment heeft ze een leerstoel aan de University of Sussex **Prijzen:** de New Statesman Speri Prize for *political economy* in 2014, op de shortlist voor ‘Meest invloedrijke boek van 2013’ door *Forbes* en *Financial Times* **Echtgenoot:** Carlo Cresto-Dina, filmmaker die vorig jaar in Cannes een Gouden Palm won.

